

Yükseköğretimde Öğretim Programları Nasıl Değerlendirilmelidir? Dört Aşamalı Değerlendirme ve Farklar Modellerine Dayalı Tasarımlar*

How to Evaluate Curricula in Higher Education? Designs Based on Four-Stage Evaluation and Discrepancy Models*

Elif İLHAN, Nurdan KALAYCI

ÖZ

Üniversitelerin eğitim, araştırma ve topluma hizmet görevlerini bilimsel, teknolojik, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan gelişmeler ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Üniversitelerin en önemli görevlerinden biri olan eğitim görevinin niteliğinin/kalitesinin artırılması için eğitim/öğretim programlarının program geliştirmenin kuram ve ilkelerine göre geliştirilmesi gerekmektedir. Program geliştirme çalışmalarına, yeni geliştirilecek programa ilişkin ihtiyaç analizinin yapılması veya uygulanmakta/uygulanacak olan programın değerlendirilmesiyle başlanmalıdır. Program değerlendirme çalışmalarında genel ilke/kurallar dikkate alınmalı ve bu çalışmaların her biri, bir ya da birden fazla değerlendirme modeline dayandırılarak yapılmalıdır. Bu çalışmanın amacı, yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme sürecinde gerçekleştirilebilecek işlemleri açıklamak ve bu süreçte kullanılacak program değerlendirme modellerine dayalı tasarımlar geliştirmektir. Bu çalışma, bir derleme çalışmasıdır. Çalışmada, yükseköğretimde öğretim programları değerlendirilirken gerçekleştirilmesi önerilen işlemler açıklanmış ve değerlendirme sürecinde kullanılmak üzere Kirkpatrick'in dört aşamalı değerlendirme ve Provus'un farklar modellerine dayalı iki farklı tasarım sunulmuştur. Bu tasarımlar, yükseköğretimin eğitim görevinin niteliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapan uzman/birim/komisyon/merkezler tarafından eğitim/öğretim programları değerlendirilirken kullanılabilir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretimde program değerlendirme, Dört aşamalı değerlendirme modeli, Farklar modeli

ABSTRACT

Universities are expected to perform their missions, namely education, research, and community service in accordance with the developments in scientific, technological, economic and social fields. In order to increase the quality of the associate degree / bachelor / graduate education of universities, curricula/teaching programs that are being/ will be applied should be developed based on the theories and principles of curriculum development. Curriculum development studies should start with the needs analysis for the curricula/ teaching programs that will be developed or the evaluation of the ones that are being/ will be applied. During curriculum evaluation studies, general principles / rules should be taken into account, and each of these studies should be carried on in accordance with one or more evaluation

İlhan E., & Kalaycı N., (2019). Yükseköğretimde öğretim programları nasıl değerlendirilmelidir? Dört aşamalı değerlendirme ve farklar modellerine dayalı tasarımlar. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(3), 349-362. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.337>

*Bu araştırmanın bir bölümü, 2. Uluslararası Yükseköğretim Çalışmaları Konferansında (IHEC-2017, 12-14 Ekim 2017, Antalya, Türkiye) sunulmuştur.

*Part of the this research was presented at the 2nd International Conference on Higher Education Studies (IHEC-2017, October 12-14, 2017 Antalya, Turkey).

Elif İLHAN (✉)

ORCID ID: 0000-0002-8536-1571

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Kırşehir, Türkiye
Kırşehir Ahi Evran University, School of Foreign Languages, Kırşehir, Turkey
elif_igrek@hotmail.com

Nurdan KALAYCI

ORCID ID: 0000-0003-1982-2410

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara
Gazi University, Gazi Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara

Geliş Tarihi/Received : 24.12.2018

Kabul Tarihi/Accepted : 21.05.2019

models. These models should be determined based on the evaluation purpose and conditions of the curricula. The aim of this study is to explain the processes that can be performed in the evaluation of curricula in higher education and to develop designs based on curriculum evaluation models that can be used in this process. This study is a review study. In the study, the proposed actions to be performed in the evaluation of the teaching program in higher education are explained, and two different designs are presented based on Kirkpatrick's four-stage evaluation and Provus' discrepancy models in the evaluation process. The designs can be used when evaluating curricula/ teaching programs by experts / units / commissions / centres that work to improve the quality of higher education's education mission.

Keywords: Curriculum evaluation in higher education, Four-stage evaluation model, Discrepancy model

GİRİŞ

Yükseköğretim sistemi, önceki dönemlere göre daha hızlı bir değişim/dönüşüm yaşamaktadır. Bu süreçte üniversitelerin; eğitilmiş bireyler yetiştirme, yeni bilgi üretme, temel doğruları yayma, ekonomi, eğitim, sağlık vb. alanlardaki problemlere çözüm üretme, teknolojiye dayalı ekonominin gereksinimlerini karşılama gibi pek çok sorumluluğu yerine getirmesi beklenmektedir. Üniversitelerin, bu artan sorumlulukların yanı sıra endüstriyel dönüşümleri, teknolojik ilerlemeleri, ekonomik gelişmeleri ve sosyal değişimleri dikkate alarak sundukları eğitimin niteliğini artırmayı amaçlayan çalışmalar yapması gerekmektedir.

Üniversitelerde eğitimin niteliğini artırmanın yollarından biri program geliştirmenin kuram ve ilkelerine uygun şekilde geliştirilen eğitim/öğretim programlarıdır. Yükseköğretim kademesinde bu konunun önemini vurgulayan pek çok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir (Parsons, 2012; Barnett & Coate, 2005; Bastedo, 2011; Fung, 2017; Hyun, 2006; Khan & Law, 2015; OECD, 2008; Spencer, Matthew, & Bernadette, 2012). Eğitim programları; toplumun gelişmişlik düzeyini, kültürel mirasını ve iş-sosyal yaşam için gerekli eğitimsel gereksinimleri yansıtmaları (OECD, 2008); bilgiye ulaşmayı, bilgiyi üretmeyi öğretme ve kendi alanlarında uluslararası düzeyde rekabet edebilecek yeteneklere sahip bireyler yetiştirme görevlerini gerçekleştirilmesi (Kalaycı, 2008) açısından önemlidir. Ayrıca yükseköğretim bağlamında artan rekabet ortamına uyum sağlamak, diğer üniversitelerden farklılaşarak var olmak ve başarı sıralamalarında üst seviyelerde yer almak isteyen üniversiteler, eğitim programı geliştirme çalışmalarına öncelik vermektedir. Pek çok yabancı üniversitede eğitim programları konusunda geniş çaplı projeler uygulanmaktadır (Kandiko-Howson, 2010; SUES, 2012). Ancak Türk yükseköğretim sisteminde bu konuya verilen önem sınırlı kalmakta, özellikle uygulamalarda istenilen düzeye ulaşamamaktadır.

Eğitim programlarının yukarıda açıklanan önemi, yükseköğretim kademesinde başarı üzerine yapılan vurgunun artması (Wolf, Cristensen, Svinicki, & Rice, 2007) ve diğer pek çok gelişme, program geliştirme çalışmalarının sistematik bir şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Yükseköğretimde program geliştirme, ön lisans/lisans/lisansüstü programlara basitçe bir dersin eklenmesi/çıkarılmasından daha kapsamlı ve ayrıntılı bir süreçtir. Program geliştirme kuram ve ilkelerine göre bu süreçte yeni geliştirilecek programa ilişkin ihtiyaç analizinin yapılması veya uygulanmakta/uygulanacak olan programın değerlendiril-

ilmesiyle başlanmalıdır. Değerlendirme ("evaluation") kavramının Latince köklerinin "güçlendirmek ("to empower")" veya "sağlamlaştırmak" ("to strengthen") olduğuna ilişkin yapılan yorumlara (Gitlin & Smyth, 1989) dayalı olarak program değerlendirme; mevcut-yeni geliştirilecek olan programları daha güçlü/sağlam hale getirme çalışmaları olarak düşünülebilir. Bu düşüncüyü destekler nitelikte 1950'lerde ortaya çıkan ürün (Tyler, 1950), 1970'lerde süreç (Stenhouse, 1975) ve yine aynı yıllarda sistem (Doğan, 1975; Kashyap, 1979; Rowntree, 1974) yaklaşımları, program değerlendirme ile program geliştirmeyi birbirini tamamlayan ögeler olarak kabul etmektedir. Bu görüş, program geliştirme yerli literatürde de yaygın olarak kabul görmektedir (Bilen, 1999; Ertürk, 1975; Gözütok, 2006; Uşun, 2013; Varış, 1988).

Literatürde, yükseköğretimde eğitimin niteliğinin artırılmasını sağlayan ve hem etkili bir düzey belirleme, hem de program geliştirme aracı olan program değerlendirmeye ilişkin çok farklı ve karmaşık tanımlar yer almaktadır (Worthen & Sanders, 1973). Bu tanımlarda çoğunlukla değerlendirilecek olan şey ile bunun değerlendirilecek olan özelliği-boyutu ve değerlendirme kavramıyla kast edilen şey açıklanmaktadır (Tablo 1):

Program değerlendirme; kapsamlı bir metodolojik uzmanlık alanı (Shadish, Cook, & Leviton, 1991); bir trans disiplin, bir diğer ifadeyle mantık, tasarım, istatistik gibi bir araç disiplini; kendi içerisinden kendine özgü bir disiplin olma özelliğini göstermesi yanında araştırma ve ortaya çıkartma çabası sarf edilirken kullanılan bir araç (Scriven, 1983); bir meslek alanı (değerlendirme yapan kişiyle müşterileri-değerlendirmeyi yaptırılan kişiler- arasındaki ilişkiden dolayı) (Fitzpatrick, 1999) olarak kabul edilmektedir. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın/nasıl adlandırılırsa adlandırılısın program değerlendirme önemli bir sosyal güç, profesyonel bir uygulama alanı ve kendi literatürü, hazırlık plan ve programları, uygulama standartları ve mesleki kuruluşları olan profesyonel bir uzmanlık alanıdır (Fitzpatrick, 1999).

Program değerlendirme, yalnızca eğitim bağlamı içerisinde yer alan sınırlı bir kavram/uygulama değildir. Herhangi bir ülkede seçilmiş gerçekleştirilen kampanya, bir alışveriş merkezinin düzenlediği yeni yıl etkinlikleri, bir üniversitede düzenlenen bahar şenlikleri, bir bankanın çalışanları için düzenlediği sosyal/kültürel faaliyetlerde olduğu gibi belirli bir amaç, bu amaca uygun farklı yöntemlerle gerçekleştirilen işlemler varsa değerlendirme de yapılmalıdır.

Tablo 1: Program Değerlendirme İle İlgili Tanımların Analizi

Program Değerlendirme Tanımlarına Göre		Araştırmacılar
Değerlendirilecek olan	Eğitim programı	Borg & Gall, 1983; Demirel, 2016; Erden, 1998; Gredler, 1996; Ornstein & Hunkins, 2004; Popham, 1975; Sağlam & Yüksel, 2007
	Politikalar, öğretim programları, dersler, eğitim yazılımları ve diğer eğitim materyalleri	Gredler, 1996
	Projeler, materyaller ve teknikler	Borg & Gall, 1983
Değerlendirilecek olan özellik/boyut	Etkililik	Erden, 1998; Popham, 1975; Sağlam & Yüksel, 2007; Worthern, Sanders & Fitzpatrick, 1997
	Fayda	Borg & Gall, 1983; Popham, 1975; Worthern, Sanders & Fitzpatrick 1997
	Değer ve önem	Borg & Gall, 1983; Worthern, Sanders & Fitzpatrick 1997
	Etkiler ve yapılan işlemler	Gredler, 1996
	Kalite ve verimlilik	Karataş, 2007
Değerlendirme kavramı ile kast edilen	Karar verme süreci	Borg & Gall, 1983; Doll, 1996; Doğan, 1997; Erden, 1998; Karataş, 2007; Oliva, 1998; Worthern, Sanders & Fitzpatrick 1997
	Programın sürdürülmesi, geliştirilmesi ya da sonlandırılması kararının alındığı bir süreç	Ornstein & Hunkins, 2004; Sağlam & Yüksel, 2007
	Eğitim hedeflerinin gerçekleşme derecesini belirleme süreci	Ertürk, 1975
	Veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiğinin işaretçileri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama süreci	Erden, 1998
	Bilgi toplama sürecinde gerçekleştirilen bir dizi etkinlik	Gredler, 1996
	Veri toplama ve karar verme	Popham, 1975

Not: Tablo, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Program değerlendirme, programın uygulanma sürecinin etkililiği hakkında yargıda bulunmak (Erden, 1998; Klenowski, 2010; Marsh & Willis, 2007) ve programın değerini/yeterliğini ortaya koyarak (Scriven, 1983) program geliştirme sürecine veri sağlamak (Demirel, 2016; Erden, 1998; Sağlam & Yüksel, 2007) amacıyla gerçekleştirilmektedir. Program değerlendirme, yalnızca öğrenci başarısının bir diğer ifadeyle sınıfta gerçekleştirilen öğrenme-öğretme sürecinin değerlendirilmesi değildir (Fu, 2016), daha kapsamlıdır. Bu konuda var olan genel yargı/yanılgı öğretim elemanlarının program değerlendirme konusunda zihinlerinin karışmasına ve program geliştirme çalışmalarının yanlış yönlendirilmesine neden olmaktadır (Fu, 2016).

Program Değerlendirmenin Kısa Tarihsel Gelişimi, Felsefesi ve Modelleri

Eğitimden farklı ve çok çeşitli bağlamlarda da uygulanan program değerlendirme, oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. M.Ö. 2000'li yıllarda Çinli memurların seçimine yönelik yapılan sınavlar, Sokrates gibi Antik Yunan filozoflarının öğrenme süreç-

lerini sözlü olarak değerlendirmesi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Joseph Rice'in 1897 – 1898 yıllarında 33 bin öğrenci ile yaptığı okuma performansını değerlendirme çalışmaları, 1930'larda Tyler ve Smith tarafından yapılan "Sekiz Yıl Çalışması" ("The Eight Year Study") (Kumral & Saracaloğlu, 2011) program değerlendirme alanındaki çalışmaların ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise Kanada, Almanya ve İngiltere'de; 1970'lerden sonra da diğer Avrupa ülkelerinde sistematik olarak program değerlendirme çalışmalarının gerçekleştirildiği ve 1980-90'lı yıllarda bu alanda önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir (Calidoni-Lundberg, 2006). Stufflebeam'in (2001) vurguladığı gibi 20. yüzyılda eğitim alanında artan uluslararası rekabet, pek çok kurumun kalite ve rekabet edebilirlik gibi konularda kendilerini kanıtlamak için değerlendirme yaptırmak zorunda kalmaları gibi etkenler ve yapılan bilimsel çalışmalar değerlendirmenin kuram/uygulamada gelişmesini/genişlemesini sağlamıştır.

Program değerlendirmenin felsefi temellerine göre program değerlendirme felsefeleri, *nesnelci* ("objectivist") ve *öznelci*

("subjectivist") ile *çoğulcu* ("plüralist") ve *faydacı* ("utilitarian") olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır (Aygören & Er, 2018). Nesnelci değerlendirme felsefi anlayışı, tekrarlanabilen ve genellenen gerçeğe dayanmaktadır (Fitzpatrick, Sanders & Worthen, 2004). Öznelci değerlendirme felsefi anlayışı ise, daha çok tecrübeye dayanan özellikleri ve uygulamaları temel almaktadır. Bu anlayış, bilginin doğrudan birincil kaynaktan elde edilmesi gerektiği görüşüne dayanmaktadır. Faydacı değerlendirme felsefi anlayışı, toplumların genel faydası için bir yargıda bulunmayı amaçlamaktadır (House, 1990). Çoğulcu değerlendirme felsefi anlayışı, programın her bir birey üzerindeki etkisini değerlendirme fikrine dayanmaktadır. Çoğulcular, her bir bireyin menfaatini düşünürken, faydacılar toplumun/genelin menfaatini düşünmektedir.

Program değerlendirmenin tarihsel gelişimi ve felsefi dayanaklarında gözlenen farklılıklar; program değerlendirme alanında farklı türden yaklaşım ve modellerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Program değerlendirme türleri iki ana grupta incelenebilir (Weir & Roberts, 1994; Nation & Macalister, 2010). Biçimlendirici ("formative") değerlendirme, programın geliştirilme/uygulanma sürecinde iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Özetleyici ("summative") değerlendirme- literatürde "düzey belirleyici veya yargısal" olarak da adlandırılmaktadır- ise bir tür genel değerlendirme ile programın etkili olma derecesini belirlemeyi ve program hakkında son bir yargıya varmayı amaçlamaktadır (Tyler, Gagne, & Scriven, 1967). Program değerlendirme yaklaşımı veya modelleri ise farklı şekillerde gruplandırılmakta ve adlandırılmaktadır. Program değerlendirme çalışması yapacak olan kişiler, hangi değerlendirme yaklaşımını veya modeli kullanacaklarına karar verirken; bunların nasıl uygulanacağını, güçlü ve zayıf yanlarının neler olduğunu (Shadish, Cook, & Leviton, 1991), değerlendirmenin amacını, benimsedikleri felsefeyi, uygulanan programın niteliğini ve kendisine sağlanan olanakları dikkate almalıdır.

Uşun (2008), literatürde 36 farklı değerlendirme yaklaşımı veya modelinin yer aldığını belirlemiştir. Bu yaklaşımlar veya modeller, program değerlendirme alanında çalışma yapanlar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır (Ertürk, 1998; Fitzpatrick, Sanders & Worthen, 2004; Stufflebeam, 2001). Örneğin, Fitzpatrick, Sanders ve Worthen (2004) Avrupa ve ABD'de yaygın olarak kullanılan değerlendirme modellerini hedef, yönetim, müşteri (tüketici), uzmanlık, rakip ve katılımcı yönelimli olmak üzere altı değerlendirme yaklaşımı altında sınıflandırmıştır. Bu çalışmada, *hedef yönelimli değerlendirme yaklaşımı* altında yer alan Provus'un farklar modeli ile *yönetim yönelimli değerlendirme yaklaşımı* altındaki Kirkpatrick'in dört aşamalı değerlendirme modeli temel alınmıştır. Bu iki modelin seçilme nedenlerinden biri diğer modellere göre, özellikle yükseköğretimde program değerlendirme ile ilgili yapılan araştırmalarda daha az kullanılmasıdır. İlhan (2018) tarafından yapılan incelemede 1987-2017 yılları arasında hazırlanan yükseköğretimde program değerlendirme ile ilgili 41 doktora ve yüksek lisans tezinin hiçbirinde bu iki modelin kullanılmadığı belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışmaya Kirkpatrick'in dört aşamalı değerlendirme modelinin dahil edilmesinin diğer bir nedeni de, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanına

göre bu modelin yaygınlıkla hizmet içi eğitim programları gibi kısa süreli programların değerlendirilmesinde kullanılmasıdır (Ardahan-Sevgili, 2017; Çam, 2018; Sadiq, 2017; Yiğit, 2016). Oysaki bu model, farklı alanlarda ve eğitim kademelerinde kullanılabilir: Modelin, yabancı literatürde yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarında da yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Moldovan, 2016). Çalışmaya Provus'un farklar modelinin dâhil edilmesinin bir diğer nedeni ise, YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanına göre bu modelin yalnızca iki doktora tezinde, ortaöğretim düzeyindeki program değerlendirme çalışmalarında kullanılmış olmasıdır (Babacan, 2016; Berk, 2012). Oysaki farklar modeli, programların hem geliştirilirken, hem de uygulanırken değerlendirilmesine; böylelikle de zamanında ve doğru kararların alınmasına olanak sağlayan etkili bir modeldir (Buttram & Cavert, 1978). Bu nedenlere dayanarak dört aşamalı değerlendirme ile farklar modellerinin nasıl kullanılacağını ayrıntılı bir biçimde gösteren tasarımlar hazırlanmıştır.

Program Değerlendirme Sonuçlarının Kullanımı

Program değerlendirme sonuçları hedef kitlenin gereksinimlerine cevap verecek şekilde düzenlenmeli ve sunulmalıdır. Böylece bu sonuçların faydalı/kullanışlı (Sanders, 2000) olması ve program değerlendirmenin eğitimin niteliğini artırma işlevini gerçekleştirmesi sağlanabilir. Değerlendirme sonuçlarının nasıl kullanılacağına ve sonuçların kullanım türlerinin adlandırılmasına ilişkin tartışmalar 1970'ten bu yana devam etmektedir (Johnson et al., 2009). Alkin ve Taut (2003), program değerlendirme sonuçlarının iki farklı kullanım türünü açıklamıştır:

(a) *Süreç kullanımı*: Değerlendirme çalışmaları devam ederken ulaşılan ara sonuçlar kişilerin düşünce/davranış; kurumların ise yaptıkları işlemler ve kurum kültürü açılarından değişmesine neden olabilir (Alkin & Taut, 2003). Bu kullanım türü, değerlendirme sonuçlarının süreçte kullanılması olup, biçimlendirici ("formative") değerlendirme türü ile ilişkilendirilebilir.

(b) *Sonuç kullanımı*: Değerlendirme çalışmaları tamamlandıktan sonra ulaşılan sonuçların aşağıda sunulan üç amaçtan birini gerçekleştirmek için kullanılmasıdır (Johnson et al., 2009; King & Pechman, 1984; Leviton & Hughes, 1981) ve yargısal ("summative") değerlendirme türü ile ilişkilendirilebilir. *Sonuç kullanımına* uygun olacak şekilde değerlendirme sonuçları;

1. Mevcut program, proje, personel ve politikayı değiştirmek, geliştirmek veya sona erdirmek (*araçsal kullanım*),
2. Eğitim politikalarındaki sorunlara/çözümlere yeni bir bakış açısı getirmek ve mevcut anlayışı değiştirmek (*kavramsal kullanım*),
3. Var olan uygulamaları haklı çıkarmak, ilgilileri bazı konularla ilgili ikna etmek ya da politik değişiklikleri ertelemek (*sembolik kullanım*) için kullanılabilir.

Yükseköğretimde Program Değerlendirme Çalışmaları

Yükseköğretimde program değerlendirme çalışmaları; üniversitelerde eğitim-öğretimden sorumlu merkezler, program geliştirme-değerlendirmeden sorumlu daimi birimler, bölüm içinde oluşturulan geçici komisyonlar gibi iç değerlendiriciler ve/veya akreditasyon kurumları, bağımsız değerlendirme kuru-

luşları gibi dış değerlendiriciler tarafından gerçekleştirilebilir. Ayrıca bilimsel çalışmalar kapsamında araştırmacılar tarafından da yükseköğretimde uygulanan/uygulanacak olan programlar değerlendirilebilir.

Türk yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen program değerlendirme çalışmaları incelendiğinde bazı sınırlılıklar olduğu görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu, Türk yükseköğretim sisteminde öğretimi planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek gibi yetki ve sorumluluklara sahiptir. Bu kapsamda Eğitim-Öğretim Dairesi Başkanlığı aracılığıyla yükseköğretim kurumlarında uygulanacak bazı çerçeve eğitim programları geliştirmektedir. Örneğin YÖK tarafından öğretmen yetiştirme lisans programlarında 2018 yılında *program geliştirme çalışması* olarak ifade edilen bazı düzenlemeler yapılmıştır. İlgili raporda, program geliştirme çalışmaları yapılırken komisyonların oluşturulduğu, alan taraması yapıldığı, çalıştaylar düzenlendiği ve böylelikle programların “güncellendiği” belirtilmektedir (YÖK, 2018). Bu raporda program değerlendirme kuram ve ilkelerine dayalı olarak bir program değerlendirme ve sonrasında geliştirme çalışmasının yapıldığına ilişkin açıklamaya yer verilmemiş; yalnızca öğretmen yetiştirme lisans programlarında öğrencilere sunulması gereken dersler, derslerin kredileri ve içerikleri belirlenmiştir. Diğer birçok fakültede ise eğitim programlarını buna bağlı öğretim programlarını geliştirme çalışmaları bölüm/fakülte kurulları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu program çalışmalarından kasıt bilimsel yönetime dayalı bir geliştirmeden ziyade öğretim elemanlarının önerisi ile gerçekleştirilen programa ders ekleme ve çıkarma işlemleridir. Ancak program geliştirme, bir lisans programına derslerin eklenip çıkartılmasından daha kapsamlı, ayrıntılı ve zor bir süreçtir. Program geliştirme çalışmalarına, uygulanmakta olan programın değerlendirilmesi ile başlanmalıdır.

Benzer şekilde üniversitelerde sunulan eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin açıklamalar incelendiğinde, kurum genelinde yürütülen kapsamlı program değerlendirme çalışmalarının yapıldığına ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Yalnızca çok az sayıda üniversitede eğitim-öğretimden sorumlu birim tarafından (Üçer-Saylan, Sayers, & Alpar, 2016) veya bilimsel araştırma projeleri kapsamında (Durak, 2001) bazı program değerlendirme çalışmalarının yapıldığı belirlenmiştir.

Türk yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen program değerlendirme çalışmalarının büyük çoğunluğunun alan uzmanları tarafından yapılan araştırmalardan oluştuğu söylenebilir. Ancak bu araştırmalarla ilgili de pek çok sınırlılık tespit edilmiştir: İlhan (2018), 1987-2017 yılları arasında hazırlanan yükseköğretimde program değerlendirme ile ilgili 41 doktora-yüksek lisans tezinin yalnızca sekizinde belirli bir değerlendirme modelinin kullanılmış olduğunu ve çoğunda değerlendirme çalışmalarının yalnızca öğrenci görüşlerine dayandırılarak yapıldığını belirlemiştir. 2003-2014 yılları arasında yapılan tüm eğitim kademele- rindeki program değerlendirme çalışmalarının incelendiği dört farklı araştırmada da program değerlendirme modelleri temel alınarak yapılan çalışmaların sayısının oldukça az olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aslan & Sağlam, 2015; Gökmenoğlu, 2014, Kurt & Erdoğan, 2015; Kürüm-Yapıcıoğlu, Atik-Kara, & Sever, 2016).

Değerlendirme çalışmalarıyla ilgili belirlenen bir diğer sınırlılık ise bu çalışmalarda yalnızca yeni yöntemlerin başarısının belirlenmeye çalışılması ve ulaşılan sonuçların kapsamlı olmayan bulgulara dayalı olmasıdır (Yaşar et al., 2005). Yüksel (2010) tarafından da aktarıldığı gibi Türkiye’de gerçekleştirilen program değerlendirme çalışmalarının veri toplama sürecinde çoğunlukla anketlerin kullanıldığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır.

Yurt dışındaki üniversitelerde ilgili komisyonlar ve uzmanlar tarafından gerçekleştirilen program değerlendirme çalışmaları incelendiğinde ise benzer şekilde değerlendirme modellerinin işe koşulması ile ilgili sınırlılıkların olduğu görülmektedir. Pek çok çalışmada, yükseköğretimde uygulanan programlar değerlendirilirken herhangi bir değerlendirme modelinin kullanılmadığı belirlenmiştir (Allen, 2004; Allison et al., 2004; Diamond, 1998; Huba & Freed, 2000; Gilbert, 2004; Stevens, Lawrence & Sharp, 1996; MacNay, 2009; OAPA, 2001; Olds & Miller, 1998; Palomba & Banta, 1999, Rogers & Sando, 1996; Walvoord, 2004).

Yabancı literatürde de program değerlendirme çalışmalarında bazı sınırlılıklar yer almaktadır: Yükseköğretimde değerlendirmenin yalnızca öğrenci başarısını belirleme olarak algılanması (Spiel, Schober, & Reimann, 2006), program değerlendirme çalışmalarının sistematik olmaması, değerlendirme sonuçlarının kullanımında sorunlar yaşanması, ulaşılan verilerin kapsamlı olmaması (Henry & Mark, 2003; Scriven, 1997) gibi sınırlılıklar, bunlardan bazılarıdır.

Program değerlendirmeyle ilgili hem yerli, hem de yabancı literatürde ve uygulamalarda belirlenen bu sınırlılıklar farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenlerden biri program değerlendirme çalışmalarının herhangi bir program değerlendirme modeli temel alınmadan gerçekleştirilmesi olabilir. Bu durum yaklaşık 30 yıl önce Stenhouse tarafından ifade edilen program değerlendirme konusunda yetkili olanların “kendi sistemini yaratıp da bunu hatasız bir şeymiş gibi görme” yanlılığına (akt. Hopkins, 1989) düşme ihtimalinin günümüzde de geçerli olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Öte yandan program değerlendirme alanında özellikle yerli literatürdeki önemli kaynaklar incelendiğinde, bunların çoğunda program değerlendirme modellerinin yalnızca kuramsal olarak açıklandığı (Demirel, 2015; Ültanır, 2016; Yüksel & Sağlam, 2012), bazılarında ise bu modellerin uygulanma sürecine ilişkin çok sınırlı açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Erden (1998) ise, program değerlendirmede kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına, verilerin analizinin ve yorumunun nasıl yapılması gerektiğine ilişkin bilgiler vererek diğer çalışmalara göre uygulamaya dönük nispeten daha çok açıklama yapmışsa da, bu açıklamalar herhangi bir değerlendirme modeliyle ilişkilendirilmemiştir.

Yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarında yukarıda belirtilen sınırlılıkların ortadan kaldırılabilmesi için program değerlendirme modellerinin nasıl işe koşulacağına ilişkin uygulamaya dönük bilgilerin ilgililere sunulması gerekmektedir. Yükseköğretimde eğitimin niteliğinin artırılması için atılması gereken öncelikli adımlardan biri de, uygulanmakta

olan programların etkililiğinin belirlenmesi, bir diğer ifadeyle değerlendirilmesidir. Eğitim/öğretim programlarının nitelikli bir şekilde değerlendirilip, tekrar geliştirilmesi için program değerlendirme modellerinin kuramsal temellerinin kavranması, bu modeller temel alınarak çalışmaların itinalı bir şekilde tasarlanması, uygulanması ve bulguların ilgililere raporlanarak, sonuçların kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışma, yükseköğretimde önemi daha sık vurgulanmaya başlanan program değerlendirme sürecinde yapılması gereken işlemleri açıklamakta ve bu süreçte değerlendirme modellerinin nasıl kullanılacağını ayrıntılı bir biçimde gösteren tasarımlar sunmaktadır. Bu tasarımlar, yükseköğretimde eğitim-öğretimin niteliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapan uzman, birim, komisyon ve merkezler tarafından eğitim/öğretim programları değerlendirilirken kullanılabilir. Geliştirilen tasarımların, bu konudaki uygulamalara doğrudan katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, program değerlendirme çalışmalarının nitelikli bir şekilde yapılmasına, buna bağlı olarak nitelikli eğitim/öğretim programlarının geliştirilmesine ve son aşamada yükseköğretimde eğitimin niteliğinin artırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme sürecinde gerçekleştirilebilecek işlemleri açıklamak ve bu süreçte kullanılacak program değerlendirme modellerine dayalı tasarımlar geliştirmektir. Çalışmada, yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme sürecinde gerçekleştirilmesi önerilen işlemler açıklanmış, bu süreçte kullanılacak Kirkpatrick'in dört aşamalı ve Provus'un farklar değerlendirme modellerine dayalı iki farklı tasarım sunulmuştur.

YÖNTEM

Yükseköğretimde program değerlendirmenin kuramsal olarak incelenerek bilgilerin karşılaştırılıp özetlendiği bu çalışma, bir derleme çalışmasıdır. Ayrıca çalışmada yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme sürecindeki işlemler açıklanmış, kuramsal bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesini sağlamak amacıyla yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarında kullanılmak üzere Kirkpatrick'in dört aşamalı değerlendirme ve Provus'un farklar modellerine dayalı tasarımlar geliştirilmiştir. Bu tasarımlar, ilgili modelin her bir boyutunda/aşamasında uygulanabilecek işlemleri, işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak veri toplama yöntemlerini, her bir yöntemde kullanılacak veri kaynaklarını, veri toplama araçlarını ve elde edilen verilerin analiz yöntemlerini içermektedir. Tasarımlarda yer alan açıklamalar, örnek niteliğindedir. Program değerlendirme modellerine dayalı olarak belirlenen işlemler temel alınarak bu işlemler ile ilgili diğer açıklamalar (veri toplama yöntemi, veri kaynağı, veri toplama aracı ve veri analiz yöntemi), değerlendirilen programa, programın uygulandığı üniversitenin olanaklarına, program değerlendirilmesinden sorumlu kişilerin veya komisyonun yetki ve sorumluluklarına göre artırılabilir ve/veya çeşitlendirilebilir.

Bu çalışmada geliştirilen tasarımlara ilişkin program geliştirme ve değerlendirme alanında çalışmalar yapan iki farklı uzman-

dan görüş alınmıştır. Uzman görüşünün alınması, çalışmanın iç geçerliliğine katkı sağlamıştır. Benzer çalışmalar yapmak isteyenlerin kullanımına imkân sağlayacak şekilde program değerlendirme modellerinin her biri için hazırlanan tasarımlar ve bu tasarımların dayanakları, ayrıntılı bir şekilde sunularak çalışmanın dış güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde açıklamalar iki temel başlık altında sunulmuştur:

Yükseköğretimde Öğretim Programlarını Değerlendirme Sürecindeki İşlemler

Yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme süreci Tablo 2'de görüldüğü gibi ön hazırlık, planlama, uygulama ve sonuçlandırma olmak üzere dört aşamalı şekilde gerçekleştirilebilir. Bu çalışmada bu aşamalardan ön hazırlık, planlama (bir ve ikinci işlem basamakları) ve sonuçlandırma aşamaları iki farklı tasarım için ortak olarak açıklanmıştır. Planlama aşamasının üç, dört ve beşinci işlem basamakları ile uygulama aşaması ise çalışma kapsamına dâhil edilen iki farklı değerlendirme modeli için ayrı ayrı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Tablo 3 ve Tablo 4).

Yükseköğretimde Öğretim Programları Değerlendirilirken Kullanılabilecek Program Değerlendirme Modellerine Dayalı Tasarımlar

Tablo 2'de açıklanan yükseköğretimde öğretim programlarını değerlendirme sürecinde kullanılması önerilen program değerlendirme modellerine dayalı olarak geliştirilen tasarımlar aşağıda sunulmuştur:

Kirkpatrick'in Dört Aşamalı Program Değerlendirme Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı

Program değerlendirmenin amacının programın etkililiğini belirlemek ve daha etkili hale getirilmesini sağlamak olduğunu belirten Kirkpatrick, 1959 yılında dört aşamalı değerlendirme modelini geliştirmiştir (Kirkpatrick & Kirkpatrick, 2007). Model, yalın/sistematiği olduğu ve uygulanması çok uzun zaman almadığı için kısa sürede bilinen/uygulanan bir model haline gelmiştir (Paul, Whitsed, & Girardi, 2016). Bu model, özellikle özel sektörde şirketlerin eğitim birimleri tarafından program değerlendirme çalışmalarında sıklıkla kullanılmakla birlikte farklı alanlarda ve eğitim kademelerinde uygulanmaktadır (Moldovan, 2016). Bu modelin, yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarında da uygulandığı görülmektedir (Abdulghani, et al., 2014; Arthur, Tubre, Paul & Edens, 2003; Chang & Chen, 2014; Moldovan, 2016; Praslova, 2010; Yardley & Dornan, 2012). Bu modelde program değerlendirme; dört aşamada gerçekleştirilmektedir (Kirkpatrick, 1998; Kirkpatrick & Kirkpatrick, 2007):

1. Tepki: Öğrenenlerin eğitim/öğretim programı hakkındaki düşünceleri belirlenmektedir. Programın etkili olabilmesi için öğrenenlerin olumlu tepki vermesi gerekmektedir. Programın değiştirilmesi ya da uygulamadan kaldırılmasına ilişkin kararlar öğrenenlerin tepkisine bağlı olarak verilebilir.

2. Öğrenme: Bu aşamada, uygulanan program sonucunda öğrenmenin ne ölçüde gerçekleştiği belirlenmektedir. Program değerlendirilirken; bilgi, beceri ve tutumlardan en az birinin öğrenilme durumunun belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 2: Yükseköğretimde Öğretim Programlarını Değerlendirme Sürecinde Gerçekleştirilmesi Önerilen İşlemler

Program Değerlendirme Sürecindeki İşlemler	Açıklama
<p>Ön hazırlık</p> <p>1. Değerlendirilecek öğretim programının belirlenmesi</p> <p>2. Program değerlendirmenin kim tarafından ve ne zaman gerçekleştirileceği, sonuçların nasıl kullanılacağına ilişkin kararlar alınması</p>	<p>Bu çalışmada,</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Yükseköğretimde öğretim programları değerlendirilirken kullanılacak değerlendirme tasarımları geliştirilirken ön lisans/ lisans/ lisansüstü programlarda yer alabilecek herhangi bir ders (X dersi) örnek olarak kullanılmıştır. ➤ X dersi öğretim programının bir önceki akademik dönemde uygulanmış olduğu var sayılmıştır. ➤ X dersi öğretim programının uygulanması tamamlandığı için özetleyici değerlendirme yapılması planlanmıştır. Ancak geliştirilen tasarımlar, bazı değişikliklerle biçimlendirici değerlendirme yapma amacıyla da kullanılabilir. ➤ Tasarımlar, kişi/kurumlar tarafından hem iç hem dış değerlendirme sürecinde kullanılabilir. ➤ Değerlendirme sonuçları; programın etkililiği hakkında karar verilmesi, varsa eksik/hataların düzeltilmesi ve yeni programların geliştirilmesi için bir araç olarak kullanılabilir.
<p>Planlama</p> <p>1. Değerlendirme komisyonunun kurulması</p> <p>2. Uygulanacak değerlendirme modeline karar verilmesi</p> <p>3. Seçilen değerlendirme modeline uygun olarak işlem basamaklarının belirlenmesi</p> <p>4. Her bir işlem basamağında kullanılmak üzere değerlendirme araçlarının hazırlanması</p> <p>5. Değerlendirme araçlarının nasıl, ne zaman, kim tarafından uygulanacağına karar verilmesi</p>	<p>Bölüm/ Anabilim Dalı (AD) içerisinde bir program geliştirme komisyonu kurulabilir. Program değerlendirme çalışması, bu komisyon tarafından yapılabilir. Bu komisyonda;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Daimi üyeler; <ul style="list-style-type: none"> - Dersi veren/daha önce vermiş öğretim elemanları, - Aynı bölüm/anabilim dalından görevlendirilen diğer iki öğretim elemanı, - Bölüm/AD başkanı. 2. Öğrenme-Öğretmen Merkezi (varsa) tarafından eğitim vermek veya rehberlik etmek için görevlendirilen <ul style="list-style-type: none"> - Program geliştirme/değerlendirme uzmanı, - Ölçme değerlendirme uzmanı. 3. İç/dış paydaş temsilcileri yer alabilir. <p>Komisyon üyeleri tarafından uygulanacak değerlendirme modeli belirlenirken; değerlendirmenin amacı, sonuçlarının nasıl kullanılacağı, değerlendirilen program, program değerlendirilmesinden sorumlu kişi/komisyonu sağlanan olanaklar dikkate alınmalıdır.</p> <p>Program değerlendirme sürecindeki planlama aşamasının üç, dört, beşinci işlem basamakları ve uygulama aşaması; planlama aşamasının ikinci işlem basamağında belirlenen değerlendirme modellerine göre değişiklik gösterebilir. Bu yüzden bu işlem basamakları aşağıda "Yükseköğretimde Öğretim Programları Değerlendirilirken Kullanılacak Program Değerlendirme Modellerine Dayalı Tasarımlar" başlığı altında ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.</p>
<p>Uygulama</p> <p>1. Değerlendirme araçlarının uygulanması</p> <p>2. Verilerin analizi</p>	
<p>Sonuçlandırma</p> <p>1. Değerlendirme sonuçlarının rapor edilmesi ve ilgililere sunulması</p> <p>2. Sonuçlara dayalı olarak gerekli düzenlemelerin planlanması ve yapılması</p>	<p>Değerlendirilen programla ilgili karar verecek kişilere-yöneticilere sunularak değerlendirme sonuçlarının kullanılması sağlanmalıdır. Değerlendirme sonucunda, değerlendirilen programda bazı değişiklikler yapılarak bir sonraki akademik dönemde uygulanması veya tamamen farklı bir program geliştirilmesine karar verilebilir.</p>

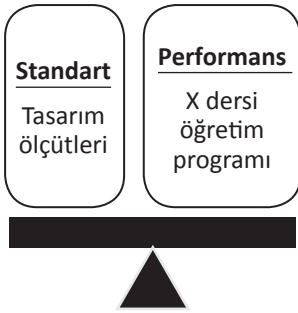
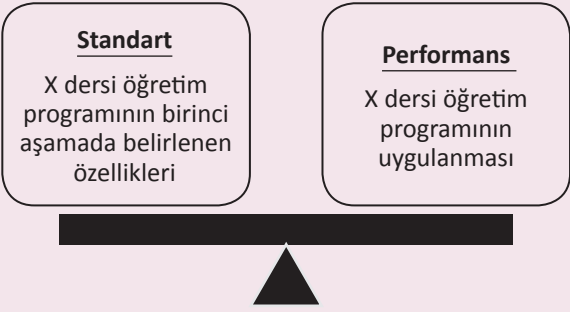
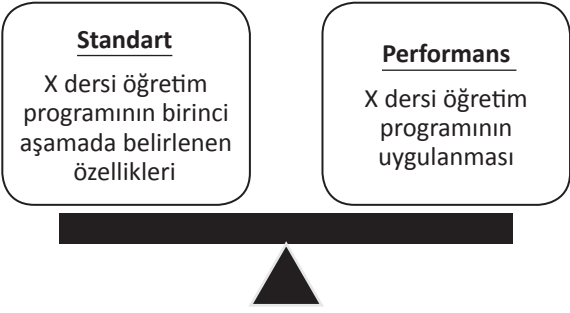
Tablo, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3: Kirkpatrick'in Dört Aşamalı Program Değerlendirme Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı

Kirkpatrick'in Dört Aşamalı Program Değerlendirme Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı				
I. Aşama: TEPKİ				
Yapılacak İşlemler	Veri Toplama Yöntemi	Veri Kaynağı	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi
1. X dersi öğretim programıyla ilgili öğrenci memnuniyetinin belirlenmesi	Anket	Öğrenciler	Kapalı uçlu sorular anketi	Nicel analiz (Betimsel ist.)
2. X dersi öğretim programıyla ilgili öğretim elemanlarının memnuniyetinin belirlenmesi	Görüşme	Öğretim elemanı Bölüm başkanı	Görüşme formu	İçerik analizi
II. Aşama: ÖĞRENME				
Yapılacak İşlem	Veri Toplama Yöntemi	Veri Kaynağı	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi
1. X dersini alan öğrencilerin dönem sonunda bilgi düzeyindeki değişikliklerinin belirlenmesi	Deneysel	Öğrenciler	Erişim Testi	Nicel analiz (Betimsel ist., t-testi, Mann Whitney-U)
2. X dersini alan öğrencilerin dönem sonunda tutum değişikliğinin belirlenmesi	Deneysel	Öğrenciler	Beşli Likert tipi ölçek	Nicel analiz (Betimsel ist., t-testi, Mann Whitney-U)
III. Aşama: DAVRANIŞ				
Yapılacak İşlem	Veri Toplama Yöntemi	Veri Kaynağı	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi
1. X dersini alan öğrencilerin bu derste öğrendiklerini uygulama durumunun belirlenmesi	Görüşme	Öğrenciler	Görüşme formu	İçerik analizi
2. X dersini alan öğrencilerin bu derste öğrendiklerini farklı ortamlara transfer edebilme durumunun belirlenmesi	Görüşme	Öğrenciler Öğretim elemanları	Görüşme formu	İçerik analizi
IV. Aşama: SONUÇ				
Yapılacak İşlem	Veri Toplama Yöntemi	Veri Kaynağı	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi
1. X dersini alan öğrencilerin bu derste öğrendikleri ile üniversitenin misyonuna /bölüm hedeflerine ulaşılmasına yaptığı katkının belirlenmesi	Doküman incelemesi	Öğrenciler/öğretim elemanları görüşleri (davranış aşaması) Başarı durumlarını gösteren belgeler (öğrenme aşaması ve yapılan diğer erişim testleri) X dersi özel amaçları Üniversitenin misyon, vizyon ifadeleri Strateji belgeleri	Tablolar Belirtke tablosu Matrisler	Nicel analiz (Betimsel istatistikler)

Tablo, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4: Provus'un Farklar Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı

Provus'un Farklar Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı					
I. Aşama: TASARIM					
Yapılacak İşlem	1. X dersi öğretim programının sahip olması gereken özelliklerinin belirlenmesi		Yapılacak İşlem	1. X dersi öğretim programının mevcut özelliklerinin belirlenmesi	2. X dersi öğretim programının olması gereken ve mevcut özelliklerinin karşılaştırılması
Veri Toplama Yöntemi	Doküman incelemesi		Veri Toplama Yöntemi	Doküman incelemesi	Doküman incelemesi
Veri Kaynağı	Benzer öğretim programları Literatür		Veri Kaynağı	X dersi öğretim programı	X dersi öğretim programı
Veri Toplama Aracı	Kontrol listesi		Veri Toplama Aracı	Doküman incelemesi formu	Belirtke tablosu
Veri Analiz Yöntemi	Nicel analizler (Betimsel ist.)		Veri Analiz Yöntemi	Nicel analiz (Betimsel ist.)	Nicel analiz (Betimsel ist.)
II. Aşama: UYGULAMA					
			Yapılacak İşlem	1. X dersi öğretim programının uygulanma sürecinin planlandığı gibi uygulanıp uygulanmadığının belirlenmesi	
			Veri Toplama Yöntemi	Görüşme	Gözlem
			Veri Kaynağı	Öğretim elemanları	X dersi, Öğretim elemanları, Öğrenciler
			Veri Toplama Aracı	Yapılandırılmış görüşme formu	Gözlem formu
			Veri Analiz Yöntemi	Betimsel analiz İçerik analizi	Betimsel analiz İçerik analizi
III. Aşama: SÜREÇ					
			Yapılacak İşlem	1. X dersi öğretim programının uygulanma sürecinde kullanılan kaynaklar ve yöntem-tekniğin programın amacını gerçekleştirmeye yönelik olup olmamasının belirlenmesi	
			Veri Toplama Yöntemi	Anket	
			Veri Kaynağı	Öğrenci- öğretim elemanı	
			Veri Toplama Aracı	Kapalı uçlu soru anketi	
			Veri Analiz Yöntemi	Nicel analizler (Betimsel ist.)	

Tablo 4: Devam

IV. Aşama: ÜRÜN		V. Aşama: MALİYET/FAYDA	
Yapılacak İşlem	1. X dersi öğretim programının istenik davranış değişikliği meydana getirmedeki etkisinin belirlenmesi 2. X dersi öğretim programının etkililiğinin belirlenmesi	Yapılacak İşlem	X dersi öğretim programı için harcanan emek, zaman, maddi kaynakların belirlenmesi
Veri Toplama Yöntemi	Deney	Veri Toplama Yöntemi	Doküman analizi
Veri Kaynağı	Öğrenciler	Veri Kaynağı	Diğer benzer öğretim programlarıyla ilgili belgeler, maliyet tabloları vs.
Veri Toplama Aracı	Başarı testi, Erişi testi	Veri Toplama Aracı	Karşılaştırmalı doküman analizi formu
Veri Analiz Yöntemi	Nicel analizler (Betimsel ist., t-testi, Mann Whitney-U)	Veri Analiz Yöntemi	Nicel analiz (Betimsel ist.)

Tablo, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

3. Davranış: Öğrenenlerin davranışlarında program sonucunda meydana gelen değişiklikler belirlenmektedir. Davranış değişikliğinin belirlenmesi, karmaşık ve tepkinin-öğrenmenin belirlenmesine (ilk iki aşamaya) göre daha zordur. Bu aşamada; değerlendirmenin nasıl, kimlerle ve ne sıklıkta yapılacağına karar verilmesi gerekmektedir.

4. Sonuç: Programın kurumsal hedeflere ulaşılmasına ne ölçüde katkı sağladığı ve kurumun etkinliğini/başarısını artırıp artırmadığı değerlendirilmektedir. Bu aşamada; sonuçların ortaya çıkması için zaman tanınması, ölçmenin uygun zamanlarda tekrarlanması, maliyet-zarar karşılaştırılmasının yapılması, mümkünse ölçmenin hem program öncesinde, hem de sonrasında gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tepki ve öğrenme aşamaları, program kapsamında sunulan eğitim faaliyetleri devam ederken gerçekleştirilmektedir. Davranış ve sonuç aşamaları ise eğitim faaliyetleri tamamlandıktan sonra öğrenmenin transfer edilip edilmediği belirlemek amacıyla uygulanmaktadır (Noe, 2009; Cömert, 2015). Yükseköğretimde öğretim programı değerlendirme sürecinde kullanılmak üzere bu modele dayalı olarak geliştirilen tasarım Tablo 3'de sunulmuştur:

Provus'un Farklar Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı

Provus, değerlendirmeyi, sistem yönetimi kuramı ile birleştirmiş (Ornstein & Hunkins, 2004) ve farklar modelini geliştirmiştir. Bu modelde değerlendirme; programı ya da onun bir bölü-

münü iyileştirmek/düzeltilmek için program standartlarını ve bu standartlar ile programın herhangi bir ögesinin performansı arasında fark olup olmadığını belirleme süreci olarak tanımlanmaktadır (Provus, 1983). Değerlendirmenin her aşamasında performans ve standartlar arasında belirlenen farkların rapor edilmesi sonucu alınacak kararlar; bir sonraki aşamaya geçmek, bir önce aşamayı kontrol etmek, programı yeniden başlatmak, performans ya da standardı değiştirmek veya programdan vazgeçmektir (Popham, 1975). Program değerlendirme; ilk dördü zorunlu olarak uygulanan, sonuncusu isteğe bağlı olan beş aşamada gerçekleştirilmektedir (Popham, 1975):

1. Tasarım: Belirlenen standartlarla programın tasarımı arasında fark olup olmadığı karşılaştırılmaktadır.

2. Uygulama (Oluşum): Programın sunduğu olanaklar, yöntemler, öğrenci davranışları değerlendirilmekte, program uygulaması ile ölçütler arasındaki fark belirlenmektedir.

3. Süreç: Programın uygulanma süreci; öğrenci ve öğretmen-personel etkinlikleri, ilişkileri ve işlevleri temel alınarak değerlendirilmektedir.

4. Ürün: Hedefler dikkate alınarak değerlendirme yapılmakta, bu hedeflerin öğrenenler tarafından kazanılıp kazanılmadığı sorusuna cevap aranmaktadır.

5. Maliyet-Yarar Analizi: Programın çıktıları, uygulanmakta olan diğer programlarla karşılaştırılmakta, program maliyetin yanı sıra politik ve toplumsal değerler açısından da incelenmektedir.

Yükseköğretimde öğretim programı değerlendirme sürecinde kullanılmak üzere bu modele dayalı olarak geliştirilen tasarım Tablo 4'de sunulmuştur.

TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Üniversiteler bireyleri entelektüel açıdan geliştirmeyi, onların sosyal yaşama aktif olarak katılmalarını sağlamayı (Barnett, 2011) ve küresel dünyada ulusal ekonomik gelişmeyi sağlamada etkin olan mezunlar olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Bradley, Noonan, Nugent, & Scales, 2008). Öte yandan üniversiteler için yapılan eleştirilerin çoğunlukla onların öğrenenlere sundukları eğitimin niteliğinin düşük olması (Arum & Roksa, 2011; Bok, 2007; Deresiewicz, 2015; Demirkasimoğlu, 2017; Kurt, 2018; Taylor, 2010) ve mezunlarının kendilerinden beklenen niteliklere sahip olmaması (Bok, 2007; Harvey, Geall & Moon, 1997; Lees, 2002; Leveson, 2000; Mourshed, Farrel, & Barton, 2012; TEDMEM, 2016) gibi konulara odaklanması, üniversitelerin amaçlarına ulaşmasında bazı sorunların yaşandığına ilişkin ipuçları vermektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılmasında ve üniversitelerin ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarının amaçlarına ulaşmasını sağlamada önemli araçlardan biri eğitim/öğretim programlarıdır. Programlar, program geliştirme kuram ve ilkeleri temel alınarak geliştirilmelidir. Bir lisans programında yer alan derslere gereksinim duyuldukça yeni ders(ler) eklenebilir, mevcut derslerden biri(leri) programdan çıkarılabilir veya bazı derslerde değişiklikler yapılabilir. Ancak ön lisans/lisans/lisansüstü programlardaki herhangi bir derse ilişkin eklenme/çıkartılma/değiştirilme kararının, bir yönetici/

öğretim elemanı tarafından tek başına verilmesi uygun değildir. Bu, kapsamlı bir program geliştirme süreci sonucunda verilebilecek bir karardır. Program geliştirmenin kuram ve ilkelerine göre bu sürece, yeni geliştirilecek programa ilişkin ihtiyaç analizinin yapılması veya uygulanmakta/uygulanacak olan programın değerlendirilmesiyle başlanmalıdır. Üniversitelerde uygulanmakta olan programların, değişen gereksinim ve beklentilere cevap verebilmesi için program değerlendirme ilke/kuralları dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu ilke/kurallardan biri program değerlendirme model(ler)inin işe koşulmasıdır. Değerlendirme sürecinde, bir ya da birden fazla program değerlendirme modeli kullanılabilir. Hangi model(ler) in kullanılacağına, program değerlendirme işleminin amacına ve koşullara göre karar verilebilir.

Bu çalışmada, yükseköğretimde öğretim programları değerlendirme sürecinde uygulanması önerilen işlemler açıklanmış ve değerlendirme sürecinde kullanılmak üzere Kirkpatrick'in dört aşamalı değerlendirme ile Provus'un farklar modellerine dayalı iki farklı tasarım hazırlanmıştır. Bu modellere dayalı olarak hazırlanan her bir tasarım, ilgili modelin her bir boyutunda/aşamasında uygulanabilecek işlemler, işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak veri toplama yöntemleri, her bir yöntemde kullanılacak veri kaynakları, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin analiz yöntemlerini içermektedir. Tasarımlarda yer alan açıklamalar, örnek niteliğindedir. Program değerlendirme modellerine dayalı olarak belirlenen işlemler temel alınarak ilgili diğer açıklamalar (veri toplama yöntemi, veri kaynağı, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemi), değerlendirilen programa, programın uygulandığı üniversitenin olanaklarına ve program değerlendirilmesinden sorumlu kişilerin veya komisyonun yetki ve sorumluluklarına göre artırılabilir ya da çeşitlendirilebilir.

Bu çalışmada geliştirilen tasarımlar, yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarının daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinde ve eğitim/öğretim programlarının niteliği/kalitesinin artırılmasında önemlidir. Önlisans/lisans/lisansüstü programlarda daha nitelikli/kaliteli eğitim/öğretim programlarının işe koşulması, yükseköğretimde uygulanan bu programların değişen şartlara uyumlu olmasına ve paydaşların beklentilerini karşılmasına (Gilbert, 2004), üniversitelerin eğitim görevinin beklenen niteliğe ulaşmasına katkı sağlayabilir. Üniversitelerin eğitim görevinin niteliğinin ve kalitesinin artması ise son aşamada bütün yükseköğretim sisteminin kaliteye ulaşmasını sağlamada etkili olabilir (Özer, Gür, & Küçükcan, 2010; Yıldız & Ardiç, 1999).

Bu çalışmada sunulan tasarımlar, yükseköğretimde eğitim-öğretimin niteliğini belirlemeye yönelik çalışmalar yapan uzman, birim, komisyon ve merkezler tarafından programlar değerlendirilirken kullanılabilir. Bu tasarımların uygulandığı ve uygulama sonuçlarının tartışıldığı deneysel araştırmalar yapılabilir. Bu çalışma kapsamına dahil edilen değerlendirme modellerinin dışında kalan modeller için de benzer tasarımlar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abdulghani, H. M., Shaik, S. A., Khamis, N., Al-Drees, A. A., Irshad, M., Khalil, M. S., Alhaqwi A. I., & Isnani, A. (2014). Research methodology workshops evaluation using the Kirkpatrick's model: translating theory into practice. *Medical Teacher*, 36(sup1), S24-S29. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3109/0142159X.2014.886012>
- Alkin, M. C., & Taut, S.M. (2003). Unbundling evaluation use. *Studies in Educational Evaluation*, 29, 1-12.
- Allen, M. J. (2004). *Assessing academic programs in higher education*. Bolton, MA: Anker.
- Allison, P.D., Elo, I. T, Perelman, B., Peterman D. K., Roman, O., & Waldron, I. (2004). *Pilot curriculum evaluation committee final report*. Retrieved from https://www.sas.upenn.edu/ugrad/curriculum_review/PilotReport_Final_11-23-04.pdf
- Ardahan Sevgili, S. (2017). *Aseptik non-touch tekniği kullanarak kan kültürü alınımına ilişkin yapılandırılmış eğitim programının hemşirelerin kan kültürü alma bilgi ve becerilerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Arthur, W., Tubre, T., Paul, D. S., & Edens, P. S. (2003). Teaching effectiveness: The relationship between reaction and learning evaluation criteria. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 23(3), 275-285. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/0144341032000060110>
- Arum, R., & Roksa, J. (2011). *Academically adrift: Limited learning on college campuses*. Chicago: University of Chicago.
- Aslan, M., & Sağlam, M. (2015, Ekim). *Türkiye'de 2005-2014 yılları arasında yapılan program değerlendirme tezlerinin metodolojik açıdan incelenmesi*. Üçüncü Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aygören, F., & Er, K. O. (2018). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Pegem.
- Babacan, T. (2016). *Dokuzuncu sınıf İngilizce dersi öğretim programının bütüncül eğitime göre değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Barnett, R. (2011). The idea of the university in the twenty-first century: Where's the imagination? *Yükseköğretim Dergisi*, 1(2), 88-94.
- Barnett, R., & Coate, K. (2005). *Engaging the curriculum in higher education*. Maidenhead: Open University.
- Bastedo, M. N. (2011). Curriculum in higher education: The historical roots of contemporary issues. In P. Altbach, R. Berdahl, & P. Gumpert (Eds.), *American higher education in the twenty-first century: Social, political and economic challenges* (pp.60-83). Baltimore, MD: Johns Hopkins University.
- Berk, Ş. (2012). *Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında uygulanan modüler sistemin Provus'un Farklar Modeli ile değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bilen, M. (1999). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı.
- Bok, D. (2007). *Piyasa ortamında üniversiteler: Yükseköğretimin ticarileşmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Borg, W. R., & Gall, M. D. (1983). *Educational research: An introduction*. New York: Longman. Chicago.
- Bradley, D., Noonan, P., Nugent, H. & Scales, B. (2008). *Review of Australian high education: Final report*. Canberra: Department of Education, Employment and Workplace Relations.
- Buttram, J. L., & Cavert, R. W. (1978). *The discrepancy evaluation model: A systematic approval for the evaluation of career planning and placement programs*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED143683.pdf>
- Calidoni Lundberg, F. (2006). *Evaluation: definitions, methods and models An ITPS framework*. Ostersund: TPS, Swedish Institute For Growth Policy Studies.
- Chang, N., & Chen, L. (2014). Evaluating the learning effectiveness of an online information literacy class based on the Kirkpatrick framework. *Libri*, 64(3), 211-223.
- Cömert, B. (2015). *Kirkpatrick'in Eğitim Değerlendirme Modeline göre orta düzey liderlik hizmet içi eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çam, S. S. (2018). *Öğretim elemanlarının teknolojik pedagojik alan bilgilerinin geliştirilmesi için bir mesleki gelişim program önerisi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (2016). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A.
- Demirkasimoğlu, N. (2017). Üniversite öğrencilerinin derste can sıkıntısına ilişkin görüşleri-öğretmen adayları üzerine bir araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1), 10-27.
- Deresieviwicz, W. (2015). *Excellent sheep*. New York: Free.
- Diamond, R. M. (1998). *Designing and assessing courses and curricula*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Doğan, H. (1975). Program geliştirme sistem yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 361-385. Retrieved from <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/494/5842.pdf>
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Ankara: Gazi.
- Doll, R. C. (1996). *Curriculum improvement decision making and process*. (9th Ed.). USA: Allyn and Bacon.
- Durak H. İ. (2001). Tıpta mezuniyet öncesi mesleki beceri eğitimi ve beceri laboratuvarı. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 5, 1-11.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı.
- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkenetepe.
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J. R. & Worthen, B. R. (2004). *Program evaluation alternative approaches and practical guidelines*. Boston: Pearson Education.
- Fu, Y. (2016, November). A study on curriculum evaluation methods in higher education. 3rd International Conference on Management, Education Technology and Sports Science (METSS 2016). Atlantis Press (pp. 576-9). Retrieved from <https://doi.org/10.2991/metss-16.2016.117>
- Fung, D. (2017). *A connected curriculum for higher education*. London, UCL Press. Retrieved from <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1558776/1/A-Connected-Curriculum-for-Higher-Education.pdf>
- Gilbert, R. (2004). A framework for evaluation doctoral curriculum. *Assesment and Evaluation in Higher Education*, 29(3), 299-309.
- Gitlin, A., & Smyth, J. (1989). *Teacher evaluation: Educative alternatives*. London: Falmer.

- Gökmenoğlu, T. (2014). Geniş açı: Modeller ve yaklaşımlar açısından Türkiye’de program değerlendirme çalışmaları. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4(7), 55-70.
- Gözütok, F. D. (2006). Program değerlendirme. In M. Gültekin (Ed.), *Öğretimde planlama ve değerlendirme* (pp. 175-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gredler, M. E. (1996). *Program evaluation*. N. J.: Pearson Education.
- Harvey, L., Geall, V., & Moon, S. (1997). Graduates’ work: Implications of organizational change for the development of student attributes. *Industry and Higher Education*, 11(5), 287-296.
- Henry, G. T., & Mark, M. M. (2003). Toward an agenda for research on evaluation. In C. A. Christie (Ed.), *The practice-theory relationship in evaluation. New Directions for Evaluation*, No. 97 (pp. 69-80). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Hopkins, D. (1989). *Evaluation for school development*. Milton Keynes: Open University.
- House, E. R. (1990). Trends in evaluation. *Educational Researcher*, 19(3), 24-28.
- Huba, M. E., & Freed, J. E. (2000). *Learner-centered assessment on college campuses: Shifting the focus from teaching to learning*. Boston: Allyn and Bacon.
- Hyun, E. (2006). *Teachable moments: Re-conceptualizing curricula understandings. Studies in the Postmodern Theory of Education*. New York: Peter Lang.
- İlhan, E. (2018). Üniversitelerin lisans programlarında uygulanan çekirdek programın değerlendirilmesi (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Johnson, K., Greenseid, L. O., Toal, S. A., King, J. A., Lawrenz, F. , & Volkov, B. (2009). Research on evaluation use: A review of the empirical literature from 1986 to 2005. *American Journal of Evaluation*, 30(3), 377-410.
- Kalaycı, N. (2008). Yükseköğretim toplam kalite yönetimi uygulamalarında ihmal edilen unsurlardan “TKY Merkezi” ve “Eğitim Programları”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 163-188.
- Karataş, H. (2007). *Yıldız Teknik Üniversitesi Modern Diller Bölümü İngilizce II dersi* öğretim programının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre bağlam, girdi, süreç ve ürün (CIPP) modeli ile değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kashyap, M. M. (1979) Curriculum development and design process. *The International Library Review*, 11, 353-365.
- Khan, M. A, & Law, L. S. (2015). An integrative approach to curriculum development in higher education in the USA: A theoretical framework. *International Education Studies*, 18(3),66-76.
- King, J. A., & Pechman, E. M. (1984). Pinning a wave to the shore: Conceptualizing evaluation use in school systems. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 6, 241-451.
- Kirkpatrick, D. L., & Kirkpatrick, D. J. (2007). *Evaluating training programs: The four levels*. San Francisco: Berrett-Koehler.
- Kirkpatrick, D. L. (1998). *Dört aşamalı eğitim programları ölçülmesi* (Çev.: Largo Eğitim, Danışmanlık ve Dil Hizmetleri). İstanbul: PDR Özel Eğitim ve Danışmanlık.
- Klenowski, V. (2010). *Curriculum evaluation: Approaches and methodologies*. Retrieved from http://eprints.qut.edu.au/26163/1/Klenowski_curriculum_evaluation.pdf
- Kumral, O. & Saraçaloğlu, A. S. (2011). Eğitim programlarının değerlendirilmesi ve eğitsel eleştiri modeli. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 27-35.
- Kurt, A., & Erdoğan, M. (2015). Content analysis and trends of curriculum evaluation research: 2004- 2013. *Education and Science*, 40(178), 199-224.
- Kurt, T. (2018). Yükseköğretimdeki dönüşümün lisans eğitimi üzerindeki etkileri: Eğitim fakülteleri örneği. III. Uluslararası Yükseköğretim Çalışmaları Konferansı bildirileri, 21-22.
- Kürüm Yapıcıoğlu, D., Atik Kara, D., & Sever, D. (2016). Trends and problems in curriculum evaluation studies in Turkey: The perspective of domain experts. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 6(12), 91-114.
- Lees, D. (2002). *Graduate employability – literature review*. LTSN Generic Centre. Retrieved from <http://www.palatine.ac.uk/files/emp/1233.pdf>.
- Leveson, L. (2000). Disparities in perceptions of generic skills: academics and employers. *Industry and Higher Education*, 14(3), 157-164.
- Leviton, L. C., & Hughes, E. F. X. (1981). Research on the utilization of evaluations: A review and synthesis. *Evaluation Review*, 5, 525-549.
- MacNay, I., (2009). *Western guide to curriculum review*. Retrieved from https://www.uwo.ca/tsc/resources/pdf/Pg_4_Curriculum.pdf
- Marsh, C., & Willis, G. (2007). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues* (4th Ed.). Upper Saddle River, N. J.: Pearson/Merrill Prentice. Hall.
- Moldovan, L. (2016). Training outcome evaluation model. *Procedia Technology*, 22, 1184-1190.
- Mourshed, M., Farrell, D., & Barton, D. (2012). *Education to employment: designing a system that works* (n.p.): McKinsey Center for Government. Retrieved from <https://www.creativitycultureeducation.org/publication/education-to-employment-designing-a-system-that-works/>
- Nation, I. S. P., & Macalister, J. (2010). *Language curriculum design*. New York & London Routledge.
- Noe, R. A. (2009). İnsan kaynaklarının eğitimi ve geliştirilmesi (Çev. Ed. ve Çev.: C. Çetin). İstanbul: Beta.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2008). *Higher education to 2030: Demography*. Paris: OECD.
- Office of Academic Planning and Assessment. (OAPA). (1998). General education: Students’ perspectives. *Assessment Bulletin*, 3(1), 1-4.
- Olds B. M., & Miller, R. L. (1998). An assessment matrix for evaluating engineering programs. *Journal of Engineering Education*, 87(2), 173-178.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2004). *Curriculum foundations, principles and issues* (3rd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Özer, M., Gür, B., & Küçükcan, T. (2010). *Yükseköğretimde kalite güvencesi*. Ankara: Seta.
- Palomba, C. A., & Banta, T. W. (1999). *Assessment essentials: Planning, implementing, and improving assessment in higher education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Parsons, J. (2012). *From knowledge to action: shaping the future of curriculum development in Alberta*. Alberta Education Planning and Standards Sector. Edmonton, Alberta, Canada T5J 5E6.

- Retrieved from <https://open.alberta.ca/dataset/bc0bd7df-2bfe-4b8b-8af0-db19b17a7721/resource/5f11d83e-3074-408b-bff7-bcc27987864a/download/5976960-2012-From-Knowledge-Action-Curriculum-Development-Alberta.pdf>
- Paull, M., Whitsed, C., & Girardi, A. (2016). *Applying the Kirkpatrick model: Evaluating interaction for learning framework curriculum interventions in purveyors of fine learning since 1992*. Retrieved from <http://ctl.curtin.edu.au/events/conferences/tlf/tlf2016/refereed/paull.pdf>
- Popham, J. W. (1975). *Educational Evaluation* (2nd Ed.). New Jersey: Prentice Hall
- Praslova, L. (2010). Adaptation of Kirkpatrick's four level model of training criteria to assessment of learning outcomes and program evaluation in higher education. *Educational Assessment Evaluation Account*, 22(3), 215-225.
- Provus, M. N. (1983). *Discrepancy evaluation*. Berkeley, CA: McCutcheon.
- Rogers, G. M. & Sando, J. K. (1996). *Stepping ahead: An assessment plan development guide*. Terre Haute: Rose-Hulman Institute of Technology.
- Rowntree, D. (1974). *Educational technology; Curriculum planning*. London: Harper and Row.
- Sadiq, S. O. H. (2017). Eğitim etkinliğinin insan kaynakları gelişimine etkisi (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Sağlam, S. & Yüksel, İ. (2007). Program değerlendirmede meta-analiz ve meta-değerlendirme yöntemleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 175-188.
- Sanders, J. R. (2000). *Evaluating school programs: An educator's guide*. Newbury Park, CA: Corwin.
- Scriven, M. (1983). The methodology of evaluation. In B. Worthen & J. Sanders (Eds.) *Educational evaluation: theory and practice*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Scriven, M. S. (1997). Comment's on Fetterman's response. *Evaluation Practice*, 18, 271-272.
- Shadish, W. R., Cook, T. D., & Leviton, L. C. (1991). *Foundations of program evaluation: Theories of practice*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Spencer, D., Matthew, R., & Bernadette, K. (2012). Curriculum mapping to embed graduate capabilities. *Higher Education Research & Development*, 31(2), 217-231.
- Spiel, C., Schober, B., & Reimann, R. (2006). Evaluation of curricula in higher education: Challenges for evaluators. *Evaluation Review*, 30(4), 430-450.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks: Sage.
- Stenhouse, L. (1975). *An introduction to curriculum research and development*. London: Heinemann.
- Stevens, F., Lawrence, F., & Sharp, L. (1996). User-friendly handbook for program evaluation. In J. Frechtling (Ed.), *Science, Mathematics, Engineering, and Technology Education* (pp. 93-152). Virginia: National Science Foundation.
- Stufflebeam, D. L. (2001). *Evaluation models. New directions for evaluation*. San Francisco: Josey-Boss.
- The Study of Undergraduate Education at Stanford University (SUES). (2012). Stanford, CA: Stanford University. Retrieved from <https://stanford.app.box.com/s/5uwr9j5w1ay16xc78e4k133nm1y1h>
- Taylor, M. C. (2010). *Crisis on campus*. New York: Alfred A. Knopf
- TEDEMEM. (2016). *OECD yetişkin becerileri araştırması: Türkiye ile ilgili sonuçlar*. Retrieved from <https://tedmem.org/download/oece-yetiskin-becerileri-arastirmasi-turkiye-ile-ilgili-sonuclar>
- Kandiko Howson, C. (2010). Creating a 21st Century Curriculum: The King's-Warwick Project. Retrieved from https://www.academia.edu/38692148/Creating_a_21st_Century_Curriculum_The_King_s-Warwick_Project
- Tyler, R. W. (1950). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago.
- Tyler, R. W., Gagne, R. M., & Scriven, M. (1967). *Perspectives of curriculum evaluation*. Chicago, IL: Rand McNally.
- Uşun, S. (2013). *Eğitimde program değerlendirme süreçler, yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı.
- Üçer-Saylan, D., Sayers, Z., & Alpar, M. A. (2016). Bir çekirdek program hikâyesi- temel geliştirme programı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(3), 304-316.
- Ültanır, G. (2016). *Program değerlendirme*. Ankara: Nobel.
- Variş, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme teoriler, teknikler*. Ankara: Alkim.
- Walvoord, B. E. (2004). *Assessment clear and simple: A practical guide for institutions*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Weir, C.J., & Roberts, J. R. (1994). *Evaluation in ELT*. Oxford: Basil Blackwell.
- Wolf, P., Cristensen, J. H., Svinicki, M. D., & Rice, R. E. (2007). *Yüksek öğretimde eğitim programı geliştirme: Öğretim üyeleri tarafından yürütülen süreçler ve uygulamalar*. M. T. Atay (Çev. Ed.), (Çev. N. Kalaycı & E. İlhan). Ankara: Elhan.
- Worthen, B. R., Sanders, J. R., & Fitzpatrick, J. L. (1997). *Program evaluation: Alternative approaches and practice guidelines* (2nd Ed.). New York: Longman.
- Yardley, S., & Dornan, T. (2012). Kirkpatrick's levels and education 'evidence'. *Medical Education*, 46(1), 97-106. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2923.2011.04076.x>
- Yaşar, S., Gültekin, M., Köse, N., Girmen, P., & Anagün, Ş. (2005). The Meta- evaluation of teacher training programs for elementary education in Turkey. ATEA: Australian Teacher Education Association 33. Annual Conference (pp. 498- 504). Gold Coast, Queensland, Australia: ATEA.
- Yıldız, G., & Ardiç, K. (1999). Eğitimde toplam kalite yönetimi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 73-82.
- Yiğit, C. (2016). Öğretmenlerin mesleki gelişiminde eylem araştırmasının Kirkpatrick program değerlendirme modeline göre incelenmesi (Doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (2018). Güncellenen öğretmenlik lisans programları, Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz'ın da katılımıyla YÖK'te tanıtıldı. Retrieved from <http://www.mebpersonel.com/egitim/yok-un-yeni-ogretmenlik-programlari-kamuoyuna-duyuruldu-h222647.html>
- Yüksel, İ., & Sağlam, M. (2012). *Eğitimde program değerlendirme: Yaklaşımlar, modeller, standartlar*. Ankara: PegemA.
- Yüksel, İ. (2010). *Türkiye için program değerlendirme standartları oluşturma çalışması* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.